

62. Шалькевич В. Ефрасіння Полацкая // Полацак (Кліўленд). – 1994. – № 4. – С. 19 – 23; Ён жа. Женщины-легенды. – Мн.: Беларусь, 1993. – С. 284–296.
63. Шахаўцова М. «...Для ўсіх была ўсім...» // Першацвет. – 1997. – 10 кастр. – С. 68–73.
64. Шматаў В. Загалка Полацкай Адзігітрыі // Беларусь. – 1987. – № 8.
65. Юшкевіч В. Тайна креста // Сов. Белоруссия. – 1990. – 28 сент.

Библиографические списки

66. Літаратура пра Ефрасінню Полацкую // Беларуская мова і літаратура ў школе. – 1990. – № 7. – С. 68.
67. Спіс асноўных крыніц і літаратуры // Арлоў У. Еўфрасіння Полацкая. – Мн., 1992. – С. 216–218.
68. Бібліяграфічны рэкамендацыйны спіс, прысвечаны 880-годдзю з дня нараджэння Е.Полацкай // Новыя кнігі Беларусі. – 1990. – № 4. – С. 13–15. – Падрыхтаваны Віцебскай абласной бібліятэкай імя У.І.Леніна.

І.П. Клімаў, дацэнт
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

ПРАЖСКІЯ ВЫДАННІ Ф. СКАРЫНЫ

У Празе Ф.Скарына выдаў сваю галоўную працу — друкаваную Біблію ў выглядзе серыі маляўнічых кніжак аднаго фармату пад назвай “Біблія руска”. Гэтая Біблія змяшчае толькі Стары Запавет у няпоўным складзе: Пяцікніжжа, кнігі Ісуса Навіна, Суддзяў Ізраілевых, 1–4 кнігі Царстваў, кнігі Руф, Эклезіяста, Песня Песней Саламона, Псалм Ярэміі і Эсфір, кнігі Псалтыр, Прыпавесцей Саламонавых, Іова, прарока Данііла, а таксама кнігі Юдзіф, Наймудрасці Ісуса Сірахавага і Наймудрасці Саламонавай. (Не выключана, што Скарынам было выдадзена больш кніг, чым вядома цяпер.) Выданні Скарыны абдымаюць асноўную частку іўдзейскага канону: Закон, Старэйшых прарокаў (кнігі Ісуса Навіна, Суддзяў Ізраілевых і інш.), усе пяць мегілаў Пісання, чатыры з сямі астатніх кніг Пісання, але, наколькі вядома, ніводную кнігу з Малодшых прарокаў. Апрача таго, ён выдаў тры кнігі (Юдзіф, Наймудрасці Саламонавай і Наймудрасці Ісуса Сірахавага) з дзесяці некананічных, якія хрысціянская традыцыя дадае ў склад Св. Пісання. Тытульныя назвы ўсіх кніг Скарына падае паводле хрысціянскай і, прынамсі, праваслаўна-славянскай традыцыі, таксама як і парадак псалмаў. Псалтыр ён выдаў разам з дзесяццю біблейскімі песнямі.

Важную асаблівасць скарынавага кнігадруку складае парцэляцыя пры выданні Бібліі, што беспрэцэдэнтна для той эпохі. У

Празе (як і ў Вільні) Скарына выдаваў Св. Пісанне асобнымі выпускамі (звычайна па адной біблейскай кнізе), з тытульнай старонкай, са сваімі прадмовамі і пасляслоўямі. Суправаджэнне Св. Пісання папулярнымі прадмовамі было ўласціва тагачаснай публікатарскай практыцы. Кнігі Бібліі, прызначаныя для чытання, са старажытнасці суправаджалі (як у славяна-грэчаскім, так і лацінскім свеце) пралогі (*argumentum*), прадмовы тлумачальнага характару пра змест біблейскай кнігі, яе аўтара і абставіны стварэння. Наватарствам Скарыны з'яўляецца сам факт парцэляцыі Бібліі. Пры парцэляцыі Скарына прытрымліваўся адзіных прынцыпаў падачы тэксту (фармат, паласа набору, мастацкае афармленне) і тым самым прадугледжваў магчымасць звядзення ўсіх выданняў пад адну вокладку, з агульным тытульным аркушам “Бівлія руска”.

Свае кнігі Скарына друкаваў не ў тым парадку, як яны ідуць у Св. Пісанні. Першым 6.8.1517 г. выйшаў Псалтыр, затым кнігі Іова (10.9.), Прыпавесцей Саламонавых (6.10.), Ісуса Сірахавага (5.12.). У 1518 г. выйшлі кнігі Эклезіяста (2.1.), Песня Песень Саламона (9.1.), Наймудрасці Саламонавай (19.1.), Царстваў (10.8.), Ісуса Навіна (20.12.). З выданняў 1919 г. датаваныя толькі кнігі Юдзіф (9.12.) і Суддзяў Ізраілевых (15.12.), тады як пераг выданняў маюць толькі год выхаду (1919) — кнігі Руф, Эсфір, Плач Ярэміі, прарока Данііла і Быцця, а астатнія наогул не маюць даты: Выхад, Левіт, Лічбы і Другазаконне. Такі парадак выдання біблейскіх кніг выглядае выпадковым.

Але калі ўгледзецца больш уважліва, то можна заўважыць пэўны кірунак гэтых публікацый. Першым Скарына выдаў Псалтыр — найбольш пашыраную біблейскую кнігу ў хрысціянскім свеце, паводле якой не толькі вучыліся набожнасці, але чытанню і пісьму. А затым (10.9.1517 г. — 19.1.1518 г.) Скарына выдаў так званыя Кнігі наймудрасці (*Libri sapientialis*), асобны хрысціянскі зборнік вучыцельных твораў (у складзе шасці кніг: Іова, Прыпавесцей Саламонавых, Эклезіяста, Песні Песень Саламона, Наймудрасці Саламонавай і Наймудрасці Ісуса Сірахавага). Гэты зборнік быў вядомы як заходняму (каталіцкаму), так і грэчаскаму (праваслаўнаму) свету, хаця і меў даволі слабае распаўсюджанне з прычыны асобнай павучальнасці яго твораў. Такі тэматычны выбар тлумачыцца хутчэй за ўсё меркантильнымі меркаваннямі: беларускі выдавец, абмежаваны ў сродках, жадаў выпусціць напачатку кнігі наймудрасці — найбольш апавядальныя, цікавыя для шырокага чыгача творы Бібліі.

Толькі пасля кніг наймудрасці Скарына пераходзіць да выдання (1518—1519 гг.) Старэйшых прарокаў і крыху пазней — Пяцікніжжа, важнейшых частак Св. Пісання. Паміж імі Скарына ў розны час выдае кнігі Юдзіф, а таксама Кнігу прарока Данііла, быццам робячы спробы выдаць іўдзейскае Пісанне да канца. Але ні кніг Ездры і Нееміі, ні кніг Хронікі сярод яго спадчыны невядома. Таксама як і кніг Малодшых прарокаў. Справа ў тым, што захавалася некалькі рукапісных кодэксаў (ануфрыеўскі 1575—1577 гг., які ў XIX ст. быў падзелены на дзве часткі, што захоўваюцца зараз у Львове і С.-Пецярбурзе, і недаставаны віленскі (XVI ст.), з тэкстам Малодшых прарокаў), дзе копіі вядомых біблейскіх кніг Скарыны (перапісаныя нават з яго прадмовамі) суседнічаюць з тымі кнігамі, якія ў яго выданні невядомыя. Гэта прымушае меркаваць, быццам Скарына выдаў увесь Стары Запавет (напрыклад, так прапаноўвалі А.Алексютовіч, Я.Неміроўскі, Г.Галенчанка і інш.). Але мова і пераклад не скарынавых кніг у гэтых кодэксах дэталёва нікім не даследаваліся. П.Уладзіміраў, які знаёміўся з імі, схіляўся да думкі, што яны перакладаліся з чэшскай версіі. Ва ўсялякім выпадку, стыль фрагментаў прадмоў да кніг Малодшых прарокаў у ануфрыеўскім кодэксе яўна не скарынаўскі; напісаны ж яны старабеларускай мовай з моцным уплывам заходнеславянскага сінтаксісу.

А.А.Яскевіч, ст. навуковы супрацоўнік
Інстытута літаратуры
Нацыянальнай акадэміі навук

МАРЫЯЛАГІЧНЫЯ ТРАДЫЦЫІ СТАРАБЕЛАРУСКАЙ КНІЖНАСЦІ XVII СТ.

Сярэдневяковая свядомасць вызначалася тэацэнтрычным характарам, аснову анталогіі складаў крэацыянізм з яго вучэннем пра стварэнне Сусвету, гуманітарныя ж веды спасцігалі сутнасць аб'яўлення (адкравення, адкрыцця), падараванага чалавецтву Богам.

Сярэдневяковае мастацтва (і старабеларускае ў прыватнасці) спрадвеку імкнулася пазбавіць чалавека “звярынага аблічча”, усеўладдзя ніжэйшых, біялагічных пачаткаў. Гэтым і вытлумачаецца духоўны, у значнай ступені аскетычны, змест старабеларускай кніжнасці, якая абвясціла свайму народу і Сусвету невычэрпную радасць чалавечага існавання. Старабеларускае мастацтва рашуча адмаўляла не толькі таталітарна-прагматычныя, жорсткія адносіны да якога-небудзь народа, права на яго фізічнае вынішчэнне, духоўна-культурную асіміляцыю з-за нейкіх імгненных геапалітычных выгод і ідэалагічных канцэпцый, не дазвалялася